JYX JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Skinnari, Kristiina; Mård-Miettinen, Karita

Title: Kielitietoisuutta ja monikielisyyttä tukevaa opettajankoulutusta kehittämässä : kokemuksia KiMo-koulutuksesta Jyväskylässä

Year: 2020

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat & Finra ry, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en

Please cite the original version:

Skinnari, K., & Mård-Miettinen, K. (2020). Kielitietoisuutta ja monikielisyyttä tukevaa opettajankoulutusta kehittämässä : kokemuksia KiMo-koulutuksesta Jyväskylässä. Kielikukko, 40(1), 34-39. https://finrainfo.fi/wp-content/uploads/2020/07/Kielikukko%201%202020%20www.pdf

Kristiina Skinnari
Yliopistonopettaja, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Karita Mård-Miettinen
Professori, Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto

Kielitietoisuutta ja monikielisyyttä tukevaa opettajankoulutusta kehittämässä – kokemuksia KiMo-koulutuksesta Jyväskylässä

Yhteiskunnan kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden lisääntyessä päiväkodeissa ja kouluissa tarvitaan kielitietoisia opettajia, joilla on valmiuksia kohdata ja tukea monikielisiä oppijoita kaikilla koulutuksen asteilla. Tähän haasteeseen vastaa Jyväskylän yliopiston uusi KiMo-koulutus eli *Kielitietoisuutta ja monikielisyyttä tukeva opettajankoulutus*. KiMo-koulutus haastaa kahden tiedekunnan ja kolmen laitoksen opettajaopiskelijoita sekä opettajankouluttajia pureutumaan yhdessä monikielisyyteen liittyviin ilmiöihin yli koulutuksen nivelvaiheiden. Koulutus toteutetaan kasvatustieteiden laitoksen varhaiskasvatuksen oppiaineen, opettajankoulutuslaitoksen sekä kieli- ja viestintätieteiden laitoksen yhteistyönä siten, että kukin yksikkö tarjoaa siihen opintoja, joita suunnitellaan ja toteutetaan osittain yhdessä. KiMo-opiskelijat ovat tulevia varhaiskasvatuksen opettajia, luokanopettajia ja kieltenopettajia. Varhaiskasvatuksen ja luokanopettajakoulutuksen opiskelijoille koulutus on suuntautumisvaihtoehto. Eri kielten opettajaksi opiskeleville se taas on kandidaatti- ja maisteriohjelma, jossa he saavat myös luokanopettajan pätevyyden. Tässä kirjoituksessa tarkastellaan opiskelijoiden ja opettajien kokemuksia KiMo-opinnoista niiden alkuvaiheessa.

Monikielisyys ymmärretään KiMo-koulutuksessa resurssina, jota on tuettava päiväkodeissa ja kouluissa niin oppimisen edistämiseksi kuin kaikkien oppijoiden osallistumisen ja osallisuuden mahdollistamiseksi. Tämä ajatus läpäisee myös varhaiskasvatusta ja opetusta ohjaavat dokumentit (VASU 2018; ESIOPS 2014; POPS 2014; LOPS 2019). Kouluissa monikielisyys liittyy itsestään selvästi opetuskieliin ja opetettaviin kieliin. Kuitenkin erityisesti lasten taustoista johtuva monikielisyys ja -kulttuurisuus ovat usein yhä haaste opettajille. Näihin haasteisiin on enenevässä määrin pyritty vastaamaan tarjoamalla kursseja sekä opettajankoulutuksen aikana että täydennyskoulutuksessa. Monikielisyyttä tukeva kielitietoinen kasvatus ja opetus voi kuitenkin tulla yhteiseksi toimintakulttuuriksi kaikilla koulutusasteilla vasta, kun opettajankoulutus saa aikaan laajasti opettajien asenteisiin ja toimintaan vaikuttavaa ymmärrystä kielestä ja monikielisyydestä sekä tarjoaa valmiuksia ja konkreettisia työkaluja monikielisyyspedagogiikkaan.

KiMo-koulutusta toteutetaan ja kehitetään yhdessä

KiMo-koulutus alkoi syksyllä 2018 opettajaopiskelijoiden suuntautumisvaihtoehtona. Tuolloin 10 eri kieliaineiden opettajaopiskelijaa, 12 luokanopettajaopiskelijaa ja 20 varhaiskasvatuksen opettajaksi opiskelevaa valittiin opiskelemaan monikielisyyttä ja kielitietoisuutta edistäviä opintoja. Myös syksyllä 2019 koulutukseen valittiin yhteensä 42 opiskelijaa. KiMo-opintojen ytimessä on tulevien opettajien pedagogisten tietojen ja taitojen kehittyminen kaikkien lasten

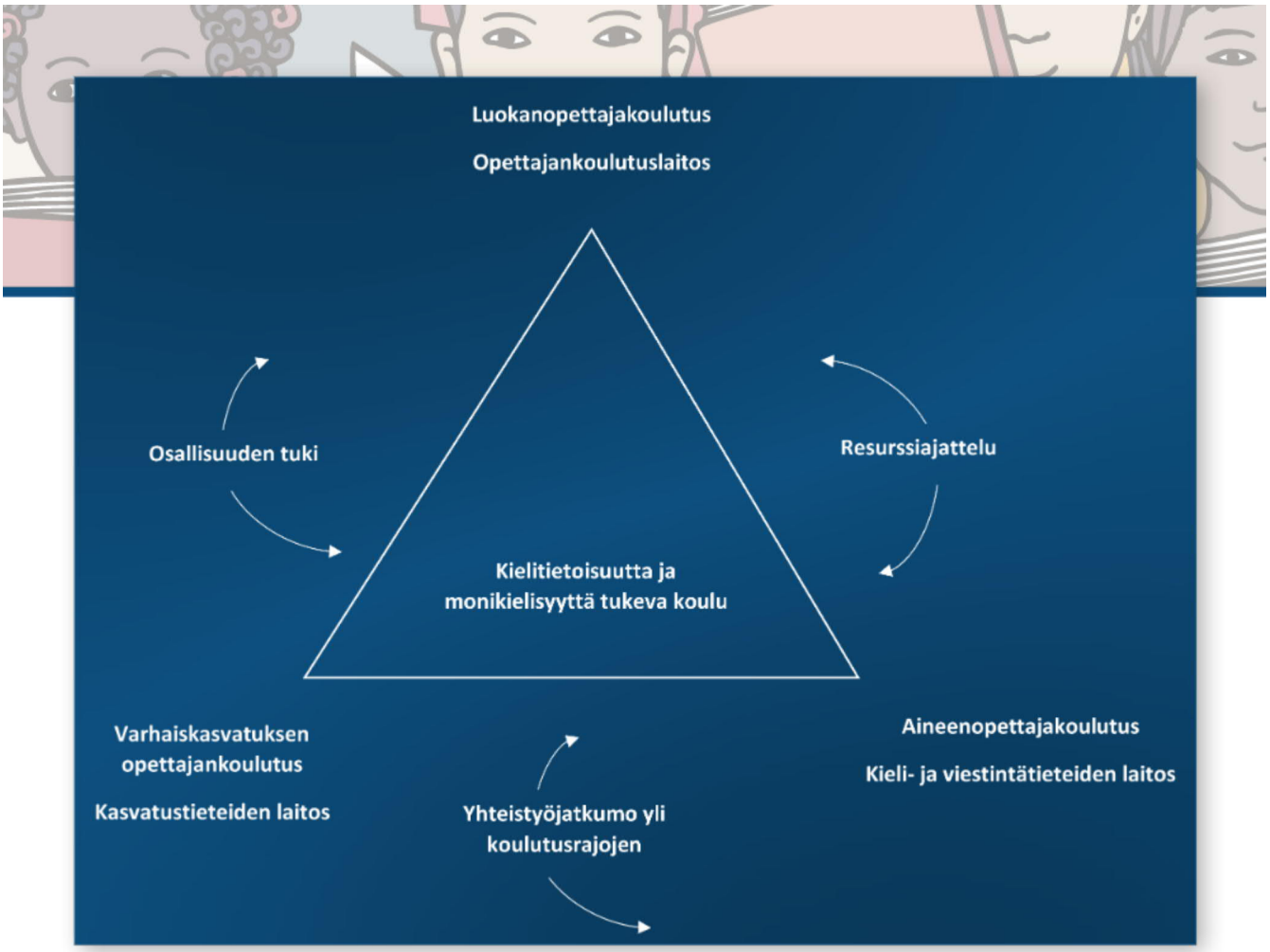

Kuvio 1. KiMo-koulutuksen perusajatukset ja keskeiset toimijat (Skinnari, Szabó, Aalto, Koivula & Pitkänen 2018)

osallisuuden tukemiseksi. Koulutuksen toisena tukijalkana on ymmärrys monikielisyydestä resurssina. Kolmas keskeinen KiMo-koulutuksen ulottuvuus on kentän kasvatus- ja koulutusalan toimijoiden yhteistyö yli koulutuksen nivelvaiheiden (Aalto, Koivula, Skinnari & Szabó 2018). KiMo-koulutuksen perusajatukset ja keskeiset toimijat esitetään kuvassa 1. Toimijat viittaavat niin KiMo-opiskelijoihin kuin opettajiinkin.

KiMo-opinnoissa opiskelijoita ohjataan monikielisyyspedagogiikan tuntemukseen sekä oman ammatti-identiteetin kehittymiseen osana laajempaa ymmärrystä monikielisyydestä sekä kasvatuksen ja koulutuksen kentästä. KiMo-opiskelijat suorittavat osan opinnoistaan kielitietoisuutta ja monikielisyyttä painottavissa monialaisissa harjoitusryhmissä, joissa he työskentelevät yhdessä ilmiöpohjaisesti. KiMo-kursseihin sisältyy ryhmätehtäviä, joita tehdessään opiskelijat muun muassa tutustuvat käytännössä monikielisyyteen ja -kulttuurisuuteen ja niiden haasteisiin ja tukemiseen päiväkodeissa ja oppilaitoksissa sekä laajemminkin yhteiskunnassa. KiMo-kursseilla on muun muassa kuultu asiantuntijaluentoja eri koulutuksen asteilta ja tehty monikielisyyteen liittyvä projekti paikallisen koulun kanssa. Opiskelijat ovat vierailleet esimerkiksi vastaanottokeskuksissa, kolmannen sektorin järjestöissä ja S2-opetuksessa ja jakaneet kokemuksiaan näistä vierailuista. Lisäksi opiskelijat ovat osana opintojaan voineet osallistua vapaaehtoistoimintaan Paremmin yhdessä -yhdistyksen läksykerhossa, jossa maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita ohjataan heidän koulutehtävissään.

KiMo-koulutuksen tavoitteina on lisätä tulevien opettajien ymmärrystä monikielisyydestä laajana ilmiönä sekä antaa heille pedagogisia työkaluja monikielisissä varhaiskasvatuksen ja koulutuksen ympäristöissä toimimiseen. Tätä varten opiskelijat tarvitsevat sekä käsitteellistä tietoa että kokemuksia ja näiden yhdistämistä reflektoivaksi ajatteluksi ja uudistavaksi toimin-

naksi oman ammatti-identiteetin näkökulmasta (ks. García 2008). Tämän lisäksi päämääränä on edistää ymmärrystä kielitietoisesta kasvatuksesta ja opetuksesta sekä monikielisyyden tukemisesta yhteistyössä yli koulutuksen nivelvaiheiden. Laaja-alaisen ymmärryksen kehittymistä edistää eri laitosten opettajankouluttajien yhteistyö. Lisäksi toimiva paikallinen päiväkoti- ja kouluverkosto on ollut tukemassa näitä tavoitteita tarjoamalla opiskelijoille jo ennen varsinaista opetusharjoittelua monipuolisesti tutustumispaikkoja ja kentän toimijoiden kokemuksia. Koulutusta kehitetään jatkuvasti opettajien ja opiskelijoiden kokemusten sekä tutkimuksen pohjalta.

Kokemuksia koulutuksesta

Opettajien toiminnan kehittämisen pohjana niin perus- kuin täydennyskoulutuksessakin on omien kokemusten reflektointi ja käsitysten tiedostaminen. KiMo-koulutuksen kehittämistä varten on välttämätöntä selvittää osallistujien kokemuksia koulutuksesta. Tässä artikkelissa esitettyä aineistoa on kerätty KiMo-opiskelijoiden itsereflektiotehtävästä "Minun kielifilosofiani", jossa opiskelijat pohtivat omien käsitystensä ja ajatustensa muokkautumista monikielisyyttä eri näkökulmista käsittelevän kurssin "Monikielisyys ja kielenoppiminen muuttuvassa yhteiskunnassa" aikana. Tämän artikkelin kirjoittamisessa käytimme kolmen opiskelijan reflektioita. Näistä kolmesta kaksi (OP1, OP2) on varhaiskasvatuksen opiskelijoita ja yksi (OP3) on luokanopettajaopiskelija.

KiMo-opiskelijat ovat hakeutuneet opintoihin erilaisista syistä ja lähtökohdista. Osa KiMo-opiskelijoista kertoi, että heitä kiinnostavat kieleen, kulttuuriin ja monikielisyyteen liittyvät aiheet tai heillä on merkityksellisiä kokemuksia monikielisyydestä. Useat opiskelijat kuitenkin myös kirjoittivat itsereflektiotehtävässään, etteivät tunnustaudu "kieli-ihmisiksi" eikä KiMo-opintoihin hakeutuminen ollut heille mitenkään itsestään selvä vaihtoehto.

> Hain KiMo-opintoihin hyvin epäilevällä mielellä, koska oletin opintojen olevan uuden kielen opiskelua tai opiskeluissa vaadittavan hyvää monikielitaitoa. Minä en osaa muita kieliä kuin äidinkieltäni suomea hyvin, enkä ole kiinnostunut opiskelemaankaan muita kieliä. Minua on kielissä kiinnostanut enemmän se, mikä merkitys ihmiselle on kielen avulla tulla ymmärretyksi ja ymmärtää muita. Työssäni olen kohdannut vain harvoja monikielisiä ja/tai -kulttuurillisia lapsia tai perheitä eikä minulla ole ollut yhtään monikielistä työkaveria. Silti koen, että vuorovaikutus voi olla vaikeaa, vaikka olisi yhteinen kielikin. Työssäni lastenhoitajana olen huomannut useasti niin kasvattajana lasten kanssa, yhteistyössä vanhempien kanssa kuin työntekijänä yhteisössä, miten merkittävässä roolissa on itse ymmärtää ja tulla ymmärretyksi oikein. (OP2)

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ajatus siitä, että kaikki kouluyhteisön jäsenet ovat monikielisiä (POPS 2014: 28) ei välttämättä aukea jokaiselle opettajalle. KiMo-opinnoissa avataan laajemmin käsitystä monikielisyydestä. Tehtävänannon mukaisesti opiskelija kuvasi esseessään kieliin, kielten oppimiseen ja monikielisyyteen liittyvien käsitystensä muutosta koulutuksen aikana muun muassa seuraavasti:

> Kielen käsitteen monipuolisuuden ymmärtäminen toi minulle myös uusia havaintoja omaan monikielisyyteeni. Se on luonut kielikäsitykseni, joka on paljon laajempi kuin koulukontekstissa opetetut vieraat

> kielet. Yliopisto-opintojen aikana olen tiedostanut olevani monikielinen, olen ollut jo kauan ennen kuin tiesin siitä. (OP3)

Tämä käsitysten muutos saattoi johtaa konkreettisten pedagogisten käytänteiden pohtimiseen ja suunnitteluun, kuten opiskelija kuvaa näin:

> Minulle on myös opetettu, ettei kieliä saa sekoittaa tai niillä leikkiä, koska silloin ne vaikeuttavat lasten muuta oppimista. Tarkoin on ohjattu kuka ja miten saa lasten kielenkehitystä tukea, rikastuttaa ja ohjata, ettei vaan tulisi tehtyä väärin, virheitä ja vahingoiteta lapsen kehitystä. Näitä olen itse jo työelämässä pyrkinyt selvittämään, onko oikeasti niin tarkkaa ja vahingollista antaa lapselle ja hänen lähipiirilleen keino kommunikoida keskenään? Minusta tärkeintä on se, että löydetään keinoja luoda toimiva vuorovaikutus, jossa kaikki ymmärtävät toisiaan, tietävät mitä heiltä odotetaan ja kuinka he voivat ilmaista omia tarpeitaan, halujaan ja toiveitaan? Tässä ei varsinaisesti monien kielten osaamisen taidoilla ole merkitystä, vaan itse vuorovaikutustapahtumalla, jossa kieltä käytetään. Se, kuinka kieltä käytetään ja erityisesti se, kuinka sitä tulkitaan identiteetin, kulttuurin, asenteiden ja arvojen kautta ilmaisemaan erilaisia asioita. (OP2)

Kielen ja vuorovaikutuksen merkityksen keskeisyys kaikessa inhimillisessä toiminnassa, kaikilla koulutuksen tasoilla oli kurssin keskeinen ajatus. Tätä kaiuttaa opiskelijan kirjoitus:

> Työssäni varhaiskasvatuksessa tärkeää on antaa lapselle kieli, jolla hän voi ilmaista itseään, toimia ympäristössään itseään ilmaisten ja ymmärtäen muita samalla kasvaen, kehittyen ja oppien. Toisena nousee ihmisen oma asenne monikielisyyttä, kielitaitoa ja vuorovaikutusta kohtaan sekä kolmantena monipuolinen ja rikas ympäristö omaksua, käyttää ja oppia omaa äidinkieltään ja/tai muuta kieltä eli laadukas kielenopetus. Nämä asiat tulivat minusta lähestulkoon jokaisella luennolla hieman eri näkökulmista esiteltyinä ja nostan tässä esseessä niistä minulle selkeimmin ymmärrystäni, asenteitani ja ammatillista ajatteluani tulevana varhaiskasvatuksen opettajana muovanneita luennoitsijoita, aiheita, raportteja ja artikkeleita. (OP2)

Opiskelijoiden palautteesta käy ilmi, että aloitusvuoden kokemukset ovat olleet pääosin myönteisiä:

> Koen, että luennot ovat olleet minulle mielenkiintoisia ja mieltä avartavia. Olen oppinut katsomaan asioita eri näkökulmista ja uskon, että osaisin toimia suuremmalla ammattitaidolla työssäni. En ole koskaan aiemmin miettinyt monikielisyyttä sen kummemmin, ennen kimon alkamista. Monikielisyys, monikulttuurisuus ja kielitietoisuus olivat tuttuja sanoja, mutta kimon myötä koen, että ymmärrys niihin on laajentunut ja syventynyt. (OP1)

Erityisen mieleenpainuvina useat opiskelijat mainitsevat vieraileviien luennoitsijoiden omaa kieli-identiteettiä koskevat kuvaukset:

> Tämän vuoksi olen kokenut KiMo-opinnot erittäin mielenkiintoisiksi ja antoisiksi, koska vierailevat luennoitsijat, tieto erilaisista tutkimuksista kielen merkityksestä ja vaikutuksista sekä tehtävät tutustua erilaisiin kielen opetuksen käytäntöihin,

> kokemuksiin ja lainsäädäntöön ovat avanneet juuri sitä maailmaa ja näkökulmaa, mistä minä olen ollut kiinnostunut. Näistä minulle on noussut vahvasti muutama keskeinen ajatus omasta kielifilosofiastani. Tärkein on minusta ajatus, asenne ja ymmärrys siitä, että kieli on vain väline hyvään vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa ja siihen yhteisöön, missä kukin ihminen voi elää mielekästä, antoisaa ja hyvää elämää. (OP2)

Myös kehittämistarpeita havaittiin. Kouluttajan näkökulmasta yksi haasteellisimmista tehtävistä oli tarjota laaja näkemys kielikasvatuksen jatkumoista ja monikielisyyden tukemisesta yli koulutuksen nivelvaiheiden alkaen varhaiskasvatuksesta. Aidon yhteistyön pohjana sekä opettajaopinnoissa että tulevassa opettajan työssä on oman ammatillisen identiteetin ylittävä kiinnostus kasvatukseen ja koulutukseen sekä kasvatettaviin, vaikka jokainen opiskelija kehittää omaa ammatti-identiteettiään opintojen alussa voimakkaasti tulevan työnkuvansa suuntaan.

Kerätystä aineistosta käy ilmi, että opiskelijat omaksuvat jo koulutuksen alussa luennoilla ja kirjallisuudessa esitettyjä monikielisyyteen liittyviä käsitteitä sekä ideologisia perusteita ja puhetapoja ja käyttävät niitä tehtävissään. Niinpä he esittävät monikielisyyden resurssina ja rikkautena niin yksilön kuin yhteiskunnan kannalta. Useat heistä liittävät jo ensimmäisenä opiskeluvuotenaan lukemansa ja kuulemansa ajatukset tulevaan toimintaansa kielitietoisina kasvattajina ja opettajina. Seuraavassa aineistonäytteessä opiskelija pohtii oppimispäiväkirjassaan vierailevan luennoitsijan luennon herättämiä ajatuksiaan.

> Lopuksi **ehdottomasti kaikkein tärkein pointti** (lihavointi opiskelijan) luennolta, jonka haluan muistaa itse myös jatkossa! Opettajana minun täytyy tunnistaa oppilaiden aikaisempi osaaminen ja hyödyntää sitä. Oppilaalla voi olla paljon näkymättömissä olevaa osaamista, jota ei ole vielä tunnistettu ja siksi hän ei ole päässyt hyödyntämään sitä. Erityisesti monikielisyydessä tämä korostuu, sillä opettajana minulla ei välttämättä ole hyvää kuvaa siitä, millainen oppilaan kielivarasto hänen omalla kielellään on. Nämä on tunnistettava, sillä on oppilaan kannalta epäreilua ja epämotivoivaa, jos hän ei pääse näyttämään kaikkia taitojaan ja käyttämään koko potentiaaliaan hyödyksi. (OP2)

Useat muutkin opiskelijat toivat kirjoituksissaan tärkeänä esille oman kielen merkityksen oppimiselle, osallistumiselle ja yksilön identiteetin rakentumiselle. Käsitteisiin ja monikielisyyden ideologioihin tutustuminen on lisännyt KiMo-opiskelijoiden kielitietoisuutta ja suhtautumista monikielisyyteen rikkautena. Toimivan monikielisyyttä tukevan pedagogiikan toteuttamista ovat tukeneet KiMo-opiskelijoiden mukaan merkittävästi myös kokemuksiin perustuvat asiantuntijaluennot.

> Tällaisista luennoista huomaan oppivani eniten, kun joku tulee kertomaan omaa henkilökohtaista kokemustaan. Koen, että olen sisäistänyt asiat teoriassa ja osaan hyödyntää niitä tulevassa työssäni. Koen myös, että olemassa olevasta työkokemuksestani on ollut hyötyä, että olen osannut sijoittaa luennoilla käsiteltävät asiat heti työmaailmaan. (OP1)

Luento- ja pienryhmäopetuksen sekä kirjallisuuteen tutustumisen lisäksi opiskelijat oppivat tarkastelemaan ja pohtimaan monikielisyyttä ja sen käytänteitä vieraillessaan päiväkodeissa ja kouluissa. Monikielisten lasten ja oppijoiden kohtaa-

minen päiväkotien ja koulujen toiminnassa vaatii syvällistä asioiden sisäistämistä sekä käytäntöjä ja työkaluja, joita opetellaan ottamaan haltuun koko opintojen ajan erityisesti harjoittelussa ja joita syvennetään työelämässä. KiMo-koulutus muodostaa kokonaisuuden, jossa opetusharjoittelut sekä opinnäytetyöt liittyvät opintojen keskeisiin sisältöihin. Näin opiskelijoiden ymmärrys monikielisyyden monimuotoisuudesta syvenee prosessissa, jossa he kohtaavat ilmiöt sekä käytännön että teorian kautta.

Tulevaisuuden näkymiä

Monikielisyys ja -kulttuurisuus lisääntyy maailmanlaajuisesti ja suomalaisessa yhteiskunnassa jatkossakin. Tämä suuntaus vaatii yhteiskuntaa vastaamaan kaikkien osallisuuteen, yhteistyöhön ja toiminnan mahdollisuuksiin muun muassa koulutuksen keinoin. Vaikka asia on tullut näkyväksi erityisesti vuoden 2015 jälkeen maahanmuuton lisääntymisen myötä, on opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa pysyvä tarve tarjota työkaluja kasvattajille ja opettajille kielitietoisen ja monikielisyyttä tukevan pedagogiikan toteuttamiseen.

KiMo-opinnot tarjoavat työkaluja tulevien varhaiskasvattajien ja opettajien kielitietoisuuden kehittämiseen ja monikielisyyden kohtaamiseen toistaiseksi vain pienelle opiskelijajoukolle. Kuitenkin monikielisyyteen liittyvät pedagogiset taidot olisivat välttämättömiä jokaiselle opettajalle kaikilla koulutusasteilla. Myös KiMo-koulukseen sisältyvä eri koulutusasteiden välinen yhteistyö on pedagogisen kehittämisen kohde, johon voitaisiin opettajankoulutuksessa tarttua laajemmin purkamalla koulutuksen raja-aitoja. Jos opiskelijat saavat jo opiskeluaikanaan tietoa ja kokemuksia koko kasvatuksen ja opetuksen kentän laajuudesta, yhteistyön ja yhteisymmärryksen mahdollisuus tulevaisuuden työpaikoilla vahvistuu. KiMo-opintojensa alussa olevat opiskelijat, joilla ei vielä ole harjoittelukokemusta, ovat arvostaneet erityisesti tutustumista päiväkodeissa ja kouluissa toimivien ammattilaisten työhön ja kokemuksiin. Opiskelijoiden ja opettajankouluttajien kanssa tehty yhteistyö toivottavasti rikastuttaa myös kentän toimijoita. KiMo-koulutuksen sisältöjen avaamiselle täydennyskoulutusmoduuleiksi on myös ollut kysyntää.

KiMo-koulutuksen kehittämistä tutkimusperusteisesti jatketaan edelleen. Yhteistyötä on tehty nyt jo muun muassa kielikasvatuksen innovaatioita kartoittavan ja tutkivan IKI-hankkeen (https://www.ikihanke.fi/) sekä kansainvälisen MultiTED-tutkimusverkoston (https://www.researchgate.net/publication/328042548_The_MultiTED_Project_European_Comparisons_of_Multilingualism_in_Teacher_Education) kanssa. KiMo-koulutuksen kehittämistyötä on tärkeää tehdä myös yhdessä opiskelijoiden, koulutuksen kentän ja kolmannen sektorin kanssa, jotta pysytään ajan tasalla varhaiskasvatuksen ja koulun muutoksissa, löydetään yhdessä toimivia ratkaisuja ongelmiin ja rohkaistaan niin jo työelämässä olevia kuin tuleviakin opettajia näkemään monikielisyys resurssina yksilöiden sekä yhteiskunnan kannalta.

Lähteet

Aalto, E., Koivula, M., Skinnari, K. & Szabó, T. P. (2018). KiMo valmentaa opiskelijoita monikielisessä yhtenäiskoulussa työskentelemiseen. Ruusupuiston kärkiuutiset. Saatavissa https://peda.net/jyu/ruusupuisto/uutisarkisto/5-2018/1 [Viittauspäivä 27.1.2020]

ESIOPS 2014 = Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

García, O. 2008. Multilingual Language Awareness and Teacher Education. Teoksessa J. Cenoz & Hornberger, N. H. (toim.) Encyclopedia of Language and Education, 2nd Edition, Volume 6: Knowledge about Language, 385–400.

LOPS 2019 = Lukion opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

POPS 2014 = Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Skinnari K., Szabó T. P., Aalto E., Koivula M. & Pitkänen S.-L. The foundations and challenges of implementing Language Aware Multilingual Pedagogy. AFinLA syyssymposium 2018. Joensuu, Suomi, 10.10.2018

VASU 2018 = Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.